

ECOURI CONSTANTINOPOLITANE ÎN ILUSTRĂRILE ACATISTULUI DIN MOLDOVA SECOLULUI XVI*

Constanța Costea**

Keywords: Akathistos, Humor, Moldovița, Părhăuți, Healing sands, Hodegetria icon, Maforion, Mandylion.

Abstract: Previous investigations revealed that a number of scenes in the eleven cycles of the Akathistos painted in Moldavia during the reigns of Peter Rareș and Jeremiah Movilă depend on 14th-early 15th century Byzantine monuments (icons, frescoes, murals) or their parallels. Certain details in these Akathistos illustrations refer to Constantinopolitan miracles or wonder-working icons and relics, such as: healing sands in the Christ Philanthropos monastery (Ancient Serail), the Tuesday procession of the Virgin Hodegetria with the bearer of the icon extending his arm as being crucified, or the use of famous icons (Hodegetria) and relics (Mandylion, maphorion of the Virgin) as securing victory during the city sieges.

Cuvinte cheie: Imnul Acatist, Humor, Moldovița, Părhăuți, Arbore, nisip vindecător, icoana Hodighitriei, maforion, Mandylion.

Rezumat: În ilustrările Acatistului din secolul al XVI-lea, având referințe în ciclurile paleologe și paralelele lor (secolul al XIV-lea începutul secolului al XV-lea), la Humor, Moldovița, Părhăuți, Arbore, apar secvențe din viața capitalei Imperiului Bizantin: minuni (nisipul vindecător de la mănăstirea Hristos Philanthropos din Vechiul Serai), fragmente din procesiunea de marți a icoanei Hodighitria cu purtătorul de icoană întinzând brațele ca și cum ar fi răstignit, scoaterea, în asediile cetății, a obiectelor purtătoare de energii dumnezeiești - Hodighitria, maforionul Maicii Domnului sau Mandylionul - pentru a aduce victoria în război.

Acatistul *Bunei Vestiri*, un imn creat în perioada preiconoclastă, compus din 24 de condace și icoase, cărora li s-a adăugat, ulterior, strofa introductivă, *proimionul*, a fost ilustrat târziu, ca o consecință a tendințelor speculative și inventivității atelierelor constantinopolitane, din jurul anului 1300.

Analiza ciclurilor murale figurând acest text poetic în Moldova lui Petru Rareș și Ieremia Movilă – nouă în pictura exterioară (Probota, Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru din Suceava, Humor, Moldovița, Baia, Arbore, Voroneț, Sucevița) și două în cea interioară (Părhăuți, Sucevița) – a pus în relație un număr de redactări din structura imnului cu surse bizantine din secolul al XIV-lea, din cele mai variate: icoană (*Lauda Maicii Domnului cu Acatistul* aflată în catedrala Adormirii, Uspenski Sobor, din Kremlinul Moscovei, cu paralela monumentală pe care a generat-o, în biserica Therapont), miniaturi (Synodal. gr. 429 și Psaltirea Tomić de la Moscova, Psaltirea sârbă de la München) sau fresce (Dečani, Mateiče, Peribleptos din Ohrida, Markov manastir).¹ Nu este documentată forma prin care, în secolul al XVI-lea, artiștii sau teologii din țările române aveau cunoștința de imaginile bizantine ale imnului, cert este că interesul lor este dirijat, în Moldova „deceniilor Rareș”, spre versiuni cu originalitate crescută, ca cele din icoană și manuscrise.

Dincolo de structura imaginii, în ciclurile studiate apar uneori detalii ale vieții capitalei Țării Românești creștine - legate de minuni și imagini miraculoase - a căror prezență pare a fi generată prin resorturi multiple, nu întotdeauna vizuale.

Astfel, o reprezentare greu de descifrat ilustrează strofa 20 (*Împărate sfinte, de ți-am aduce cântări și laude la număr întocmai ca nisipul, nimic nu plinim cum se cuvine, căci se biruiește toată cântarea care se îndreaptă către mulțimea milelor tale...*) la Părhăuți: Hristos apare în picioare, flancat de episcopi, având în prim plan o fântână înaltă, cu personaje așezate în jur, iar în avanscenă un izvor (Fig. 1); la Arbore, în lipsa inscripțiilor și în dezordinea strofelor din a doua parte a imnului, specifică monumentului, a fost identificată, prin analogie, aceeași temă: Hristos între episcopi, „asistând” un grup de oameni îngropați până la piept/gât, în jurul unui izvor (Fig. 2).

* Comunicare susținută în cadrul simpozionului *Arhitectură. Restaurare. Arheologie* în anul 2009 (ARA/10).

** Constanța Costea: Institutul de Istoria Artei „George Oprescu”, București.

¹ Costea 2009, p. 99-108.